

Олексій Сергійович **ВОЛОХОВ**

к.ю.н., адвокат, партнер SLA Attorneys

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7559-3567>

e-mail: o.volokhov@attorneys.in.ua

ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ НОРМ ПРАВА У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

Актуальність дослідження пов'язана із тим, що на нинішньому етапі є напрацювання у сфері класифікації і визначення складу критеріїв ефективності норм права, які вирізняються достатньо фрагментарним характером, що свідчить про потребу їх комплексної систематизації. У статті досліджено положення наукових підходів, що дало змогу встановити основні ознаки, за якими категоризовано та наведено характеристики ключових критеріїв ефективності правових норм. Наведено класифікацію критеріїв ефективності норм права, серед яких виділено: критерій частоти використання; критерій обґрунтованості; критерій точності правозастосовної практики; критерій точності юридичного визначення; критерій стабільності; цільовий критерій; критерій затрат реалізації правових норм; мотиваційний критерій; критерій можливостей реалізації норм права; ціннісні критерії.

Ключові слова: ефективність норм права, дотримання, якість норм права, критерії, точність, обґрунтованість, стабільність, мотивація, реалізація, цільовий критерій

ВСТУП

В умовах європейської інтеграції України та активної правової реформи у правовій доктрині зростає інтерес до питань якості законодавства та його ефективності. Адаже забезпечення ефективності дії законів є основою для формування правової держави і громадянського суспільства. Саме лише прийняття масиву нових законів без належного оцінювання їхнього впливу та мети призводить до занепаду законодавства, оскільки збільшення кількості законів жодним чином не впливає на ефективне регулювання суспільних відносин та зміцнення законності. Як слушно зазначав класик політико-правової думки XVIII ст. барон Ш.Л. де Монтеск'є «...даремні закони послаблюють дію необхідних законів...». Власне, такими «необхідними законами» і є ефективні закони, здатні досягти передбаченої законодавцем мети правового регулювання.

Ефективна дія будь-якого закону полягає у забезпеченні захисту прав та інтересів тих, хто цього потребує, зберігаючи баланс інтересів держави і суспільства. Водночас слід звернути увагу, що на ефективність законів впливає чимало чинників, які зважаючи на широкі спектри напрямів нормативно-правового регулювання мають враховуватися законодавцем. До них можна віднести природну людську схильність порушувати (не виконувати) закон, зважаючи на привабливість порушень, потреби докладати більше зусиль для дотримання правових норм, а також недосконалість в їх застосуванні. Ступінь складності закону також може перешкодити досягненню його ефективної дії. Хоча оцінювання та забезпечення ефективності закону є складним завданням, слід звертати увагу на позитивні сторони функціонування закону: є нормативні акти, які вписані чітко, правильно та зрозуміло, а отже, є судові справи, які вирішуються швидко, справедливо та націлені на досягнення суспільних інтересів. Відповідно ефективність правових норм потрібно піддавати постійному ревізійному, який повинен включати певні оціночні показники і критерії їх досягнення.

Критерії ефективності норм права у правовій доктрині вивчали науковці як на загальнонауковому рівні,

так і в розрізі окремих галузей права, а саме слід відмітити роботи: А. Трубальського [14, с. 30], В. Дзієньгієлевської [11], Н. Лепіш [8, с. 18], М. Дерлатки [10, с. 317], О. Анпілогова [1, с. 169, 170], М. Маусмаути [13], Л. Купіної [6, с. 55], О. Ільницького [5], Ю. Бірченко [3, с. 10], А. Кондратьєва [5, с. 72], В. Бондаренко [4, с. 35], В. Ліпінського [9, с. 52], Л. Легін [7, с. 202], Ю. Ганн [3, с. 187]. Хоча на цьому етапі й є напрацювання у зазначеній сфері, вони вирізняються достатньо фрагментарним характером, що свідчить, що склад критеріїв ефективності норм права потребує комплексної систематизації.

МЕТА дослідження – систематизувати основні критерії ефективності норм права у правовій доктрині. Для її досягнення встановлено низку завдань, зокрема: охарактеризувати наукові підходи до виокремлення критеріїв даної категорії; узагальнити ключові критерії ефективності правових норм.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічне забезпечення складається з відповідних методів дослідження: можна відмітити застосування системного методу, що застосовується для категоризації наукових підходів та основних ознак досліджуваних об'єктів. Порівняльний метод застосовано для співставлення позицій науковців стосовно досліджуваних питань (критеріальних ознак).

РЕЗУЛЬТАТИ

Сформулюємо основні наукові підходи до ознак критеріїв ефективності норм права, що представлено у сучасній правовій науці.

Можемо відмітити підхід, пов'язаний з акцентом на ознаці частоти застосування (або звернення) до норми права як характеристикі обґрунтованості, переконливості її змісту (критерій частоти використання).

У контексті орієнту на вказаний підхід можемо відмітити позиції А. Трубальського, який зазначає, що рівень практичної сили (або рівень звернень) до певних норм законодавства демонструє ступінь суспільної значущості останніх [14, с. 30]. Автор звертається до аналізу ефективності імплементації норм права ЄС у

національну правову систему Республіки Польща і зазначає, що вказаний критерій є найбільш прийнятним у сфері забезпечення юридично значущих для суспільства інтересів. Слід відмітити, що досягнення критерію частоти використання конкретних правових може бути оцінене за допомогою контент-аналізу положень рішень, постанов судових органів, інших суб'єктів, які наділені компетенціями вирішення тих або інших спорів (зокрема, міських рад).

Слід виокремити підхід до визначення критеріального апарату ефективності правових норм, що оснований на акценті на тому, що остання досягається завдяки високому рівню обґрунтованості її змісту (критерій обґрунтованості). Водночас варто зауважити, що досягнення вказаного критерію може ідентифікуватися з огляду на досягнення попередньо розглянутого критерію частоти використання, оскільки звернення до норм права можливе у випадку його високої обґрунтованості.

У розрізі акценту на цьому підході можемо відзначити положення дослідження В. Дзєньгєлевської [11]. Авторка є прихильницею поглядів, що ефективність правових норм може означати, що є вагомими аргументи на користь того, що слід діяти так, як того вимагає стандарт (інакше кажучи, така норма має відповідне обґрунтування чи виправдання з прийнятого погляду). І вона вказує, що критерієм ефективності з таких позицій буде те, що можна навести певні переконливі докази, які обґрунтовують, що це має бути зроблено так, як вказує норма. Обґрунтованість правових норм щодо певних процесів, заходів в тій або іншій галузі права безумовно передбачає більш високу частоту звернень порівняно із тими нормами, які мають дискусійний характер. Достатньо логічним є застосування вищевказаного контент-аналізу для виявлення обґрунтованості правових норм за рішеннями, постановами суб'єктів захисту прав і інтересів, які застосовуються для оцінювання критерію частоти використання.

На користь справедливості орієнту на критерій обґрунтованості норм права свідчить твердження Н. Лепіш [8, с. 18] до того, що в окремих ситуаціях правотлумачна діяльність з оцінювання ефективності правових норм пов'язана із виданням відповідних матеріалів, які складаються із аналізу практичних джерел (рішень, постанов судів, інших органів), стенограм засідань, в рамках яких приймалися певні юридичні акти, тестів законопроектів. Вказане, як наголошує Н. Лепіш, забезпечує можливість отримання висновків з обґрунтованості правових норм, передбачених певними нормативно-правовими актами.

Потрібно виокремити підхід до визначення критеріїв ефективності правових норм з огляду на ознаку гарантованості точного правозастосування (критерій гарантованості точності правозастосовної практики) (В. Бондаренко [4, с. 35]). Визначення рівня досягнення вказаного критерію оцінюється з огляду на аналіз матеріалів правозастосовної практики (судові рішення, постанови, рішення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, наділених певними повноваженнями для захисту прав та інтересів окремих суб'єктів (громадян, територіальних громад, юридичних осіб тощо), і пов'язане з оцінюванням переважання чіткого застосування правових норм або індивідуально-

владних приписів. Останні в цьому разі можуть мати суб'єктивний характер і обумовлювати негативний прояв вказаного критерію.

У рамках підходу, що оснований на якісних характеристиках правових норм, можемо виокремити критерій точності юридичного визначення останніх. За твердженням Л. Легін, досягнення якості нормативно-правових актів, правових норм, яка, зі свого боку, є критерієм їх ефективності [7, с. 198, 199, 202], знаходиться у прямій залежності від того, наскільки точно забезпечено їхнє юридичне формулювання, пов'язане із послідовністю, логічним зв'язком, що поєднані з низкою інших правових приписів. Вказані ознаки точності юридичного формулювання правових норм є їхніми матеріальними характеристиками.

На критерій точності юридичного визначення звертають увагу також К. Виналай та М. Санчез, які зазначають, що раціональність та ефективність закону наявні тоді, коли законодавець має змогу вільно передати свою думку в нормативному акті. Текст правової норми, на думку вчених, має бути максимально чітким і зрозумілим, оскільки ефективні закони спрямовано на суспільство і в багатьох випадках є соціальні групи, які не мають певного ступеня знань, що дає змогу їм розуміти складні поняття, терміни та визначення, передбачені законом [15, с. 511].

Заслугує визначення така критеріальна ознака ефективності правових норм як стабільність (незмінність) забезпечення певних засад регулювання суспільних відносин (прав, обов'язків, юридичної відповідальності) (критерій стабільності).

Хоча у роботі М. Дерлатки [10, с. 317] немає прямої вказівки з того, що стабільність (або незмінність) є оціночним критерієм ефективності правових норм, вказане опосередковано зазначено в обґрунтуванні пріоритетності орієнту на їх зазначену характеристику. А саме автор зауважує, що право виконує свої функції, якщо воно сприяє гармонійному співіснуванню суспільства, дає змогу адекватно реагувати державним органам на випадки порушення правових норм, а ще краще, якщо воно запобігає таким порушенням. Сталому правовому розвитку суспільства, за твердженням дослідника, сприяють правова стабільність і визначеність стосовно правового становища особи, але шкодять йому постійні зміни, експерименти з правовими інститутами, які запроваджуються на певний період часу, ліквідуються та знову запроваджуються. Аргументація М. Дерлатки з критерію стабільності правових норм пов'язана із орієнту на підтримання сталості позицій законодавства як гарантії можливості використання незмінних правових способів, форм регулювання відносин. Вказане особливо важливо для окремих галузей права і учасників суспільних відносин. Зокрема, можна відмітити динамічність норм регулювання відносин у сфері іноземного інвестування в Україні, які через значну кількість внесених змін, доповнень до широкого переліку нормативно-правових актів замість оптимізації ускладнили правозастосування та створили перешкоди у здійсненні інвестицій в Україну, суттєво обмежили можливості їх повернення, отримання прибутків інвесторами тощо. У дослідженні О. Анпілогова [1, с. 169, 170] визначено та обґрунтовано проблеми, пов'язані із погірше-

нням ефективності норм права внаслідок стрімкого реформування законодавства у цій сфері, а саме вказано на: негативний вплив відміни державного реєстрування іноземних інвестицій; складності, обумовлені виникненням неузгодженості правового забезпечення підтримки з боку держави проєктів із значними обсягами інвестицій; зміни законодавства, які обумовили недостатність захисту іноземних інвестицій; недостатній рівень правового забезпечення відносин органів державної влади та іноземних інвесторів, обумовлений змінами законодавства; відсутність чіткого підходу законодавця до порядку оцінювання дії іноземних інвестицій на стан національної безпеки.

Достатньо поширеним у науковій думці є підхід, пов'язаний із орієнтиром визначення ефективності правових норм з огляду на рівень досягнення цілей, встановлених законодавством (цільовий критерій). Деякі дослідники (М. Маусмауті [13]) вважають, що досягнення вказаного критерію або наближення до нього постає основним вираженням якості конкретних правових норм, відповідних нормативно-правових актів.

За твердженням М. Маусмауті [13], ефективність стала невід'ємною частиною цінностей і принципів, які характеризують якість норм права. Ефективність відображає зв'язок між метою і наслідками законодавства та виражає ступінь, до якого воно здатне керувати ставленням і поведінкою цільових груп населення до визначених законодавцем правових норм з регулювання певного спектру правовідносин. Також авторка зазначає, що ефективність виражає міру, на рівні якої закон може реалізовувати цілі, для яких його призначено. Дослідниця наголошує на тому, що досягнення цілей правових норм може оцінюватись із застосуванням періодичного тестування (соціологічного, матеріалів справ судів тощо). Вказаний метод оцінювання є ефективним, але потребує здійснення певних витрат та організації, він також може бути успішно організований із застосуванням засобів штучного інтелекту та контент-аналізу текстів рішень судових справ, матеріалів медіації, рішень, постанов інших органів, на які покладено повноваження захисту певної категорії прав і інтересів.

У дослідженні Л. Купіної визначено комплекс критеріїв ефективності норм права, і, зокрема, вказано на цільовий. Вказаний критерій, за твердженням дослідниці, визначається законодавцем у розробленні правової норми (зокрема, захист прав і свобод громадянина, скорочення рівня конфліктності у площині певного напрямку суспільних відносин тощо) і рівень його досягнення визначається за результатами застосування. Як справедливо відмічає авторка, більшість нормативно-правових актів передбачають врегулювання не за однією, а за кількома цілями, і відповідно до них потрібне встановлення пріоритетних та менш важливих, тих, які є перспективними для регулювання суспільних правовідносин [6, с. 54-55].

Стосовно цільового критерію ефективності правових норм можна підтримати позиції Ю. Бірченко [3, с. 10] відносно того, що не всі закони містять пряму вказівку на цілі, завдання правового регулювання. Відповідно оцінювання досягнення зазначеного критерію передбачає орієнтир на широкий спектр суб'єктивних суджень. Певній критиці цільовий критерій ефектив-

ності піддає Ю. Ганн [12, с. 187], яка вважає, що класичний цільовий критерій не дає змоги виміряти фактичну ефективність правових норм і є дискусійним питанням соціології права. Вимірювання ефективності правових норм шляхом лише співвідношення ефективності чи неефективності досягнення декларованих ними (нормами) цілей є важким завданням без визначення кількості випадків, коли суб'єкти права дотримувалися правової норми, а не порушували її.

Відповідно до позицій В. Ліпінського [9, с. 52] цільовий критерій постає в якості пріоритетного у дослідженні ступеня ефективності правових норм. Додатково автор наголошує, що ухвалення інтерпретаційних актів тлумачення окремих правових норм повинно передбачати положення чіткого визначення їх цілей. Вказане безумовно сприятиме підвищенню якості, ефективності правових норм та впливатиме на дотримання іншого їх критерію, зокрема, їх обґрунтованості.

У роботі Л. Купіної [6, с. 55-56] також обґрунтовано характеристики та перелік інших важливих критеріїв ефективності норм права, серед яких можна відмітити:

- критерії кадрових, матеріальних та часових затрат, використаних для реалізації правових норм. Авторка відмічає необхідність оцінювання рівня вказаних критеріїв і відмічає, що надвисокі затрати вказаних категорій можуть переважати ефект від реалізації окремих норм права, що ставить під сумнів актуальність звернення до них (критерії затрат реалізації правових норм);

- рівень мотивації правозастосування з боку суб'єктів, наділених тими або іншими повноваженнями з реалізації правових норм (мотиваційний критерій). У цьому разі актуальним є мотивація вказаних суб'єктів, її характер (націленість на реалізацію власних повноважень, встановлених законом, на досягнення інших суб'єктивних цілей). Можемо зазначити, що орієнтир на такий критерій пов'язаний з необхідністю дослідження мотивації суб'єктів, наділених компетенціями захисту прав й інтересів у тих або інших сферах суспільних правовідносин;

- критерій можливостей реалізації норм права, який, за твердженням Л. Купіної [6, с. 55-56], постає в якості вирішального, оскільки неможна загалом оцінювати наявність їхньої ефективності у разі, якщо немає фактичних можливостей стосовно їхнього застосування. Вважаємо такий критерій актуальним лише у поєднанні із критерієм обґрунтованості змісту та точності юридичного визначення, адже без зрозумілого змісту можливості реалізації норм права досить обмежені.

В аспекті аналізу критерію можливостей реалізації норм права також слід звернути увагу на проблему виникнення та подолання колізій у законодавстві. Так, суддя Верховного Суду Я. Берзнасюк, досліджуючи судову практику, пропонує застосування підходу до подолання колізії у законодавстві, що ґрунтується на принципі *lex specialis derogat generali*, за загальним правилом: 1) закон як «спеціальний» характеризує такий критерій, як більш детальна регламентація відповідних суспільно-управлінських правовідносин (спрямованість прийняття закону на врегулювання саме цих правовідносин); 2) у разі наявності колізій між спеціальними законами (нормами) слід застосовувати темпоральний підхід; 3) спеціальний (змістовний) кри-

терій подолання колізій має пріоритет на критерієм переваги пізніше прийнятого акта (темпоральний); 4) якщо акти однакової юридичної сили є спеціальними та прийняті в один день, пріоритет має акт, з більшим порядковим реєстраційним номером (прийнятий пізніше протягом доби); 5) якщо акти однакової юридичної сили є спеціальними, але мають різні або протилежні дати прийняття та набрання чинності (введення в дію), то пріоритет має акт, що прийнятий пізніше, але лише у період його чинності (дієвості) [2, с. 78]. Отже, у визначенні ефективності норм права за критерієм можливостей реалізації слід керуватися принципом *lex specialis derogat generali* та враховувати наскільки детально передбачена нормою регламентація відповідних суспільних правовідносин та застосовувати темпоральний підхід для подолання колізій з іншими нормами.

Слід відмітити підхід до визначення критеріїв вказаної категорії з огляду на врахування у змісті правових норм основних соціальних цінностей, зокрема, справедливості, рівності, свободи тощо (ціннісні критерії).

У дослідженні А. Кондратьєва [5, с. 72] вказані критерії отримали назву аксіологічних й визначаються як індикатори рівня доступу певної особи (громадянина) до всієї сукупності прав і свобод, загальних соціальних благ, гарантій захисту інтересів. Автор зауважує, що вказана категорія критеріїв може оцінюватися з позицій якісного аналізу, в рамках якого вивчаються запровадження, наступна оптимізація, спрощення досліджуваними нормами права певних суспільних відносин, які регулюються законодавством (зокрема, правове регулювання доступу до електронних

інформаційних джерел, послуг тощо). Водночас К. Виналай та М. Санчез відносять ціннісні критерії до морально-етичних критеріїв ефективності, які, на думку вчених, пов'язано з метою норми права, її суспільною цінністю та необхідністю. Відповідно до запропонованого ними критерію усі ефективні правові норми має бути спрямовано на створення або збереження цінностей цивілізованого суспільства. В цьому аспекті правові норми повинні зберігати такі фундаментальні цінності, як свобода, безпека, життя, здоров'я тощо [15, с. 511]. Ціннісні критерії ефективності норм права є показником прозорості роботи державних органів, дотримання ними ідей людиноцентризму як основи для побудови правової системи держави.

ВИСНОВКИ

Дослідження положень наукових підходів дало змогу встановити основні ознаки, за якими категоризовано та наведено характеристики ключових критеріїв ефективності правових норм. Встановлено, що до їх складу відносяться, зокрема: критерій частоти використання; критерій обґрунтованості; критерій гарантованості точності правозастосовної практики; критерій точності юридичного визначення; критерій стабільності; цільовий критерій; критерій затрат реалізації правових норм; мотиваційний критерій; критерій можливостей реалізації норм права; ціннісні критерії. Можемо відмітити, що подальші наукові дослідження у цій сфері можуть передбачати орієнтир на встановлення методологічного апарату оцінювання зазначених критеріїв ефективності правових норм.

Список використаних джерел

1. Анпілогов О.В. Проблеми адміністративно-правового регулювання іноземного інвестування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 168-170.
2. Барназюк Я. Застосування принципу *Lex Specialis* при вирішенні колізій у законодавстві: аналіз судової практики. *Слово Національної школи суддів України*. 2022. № 1-2 (38-39). С. 69-82.
3. Бірченко Ю.І. Деякі критерії оцінки якості та ефективності нормативно-правових актів. *Наукові записки НаУКМА*. 2004. Т. 26. С. 9-14.
4. Бондаренко В. Умови ефективності застосування адміністративно-правових норм. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2016. № 855. С. 32-37.
5. Кондратьєв А. Критерії та показники ефективності норм адміністративного права: теоретико-правовий аналіз. *National Law Journal: Theory and Practice*. 2018. Nr. 5(33). Р. 68-73.
6. Купіна Л.Ф. Критерії ефективності правових норм. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2017. Вип. 32. С. 51-57.
7. Лєгін Л.М. Поняття та критерії якості закону: проблеми визначення. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 196-204.
8. Лєпіш Н.Я. Наукове розуміння тлумачення норм права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. 4. С. 12-24.
9. Ліпінський В.В. Сутність та зміст ефективності тлумачення адміністративно-деліктних правових норм. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 46. С. 48-54.
10. Derlatka M. Perspektywy skuteczności prawa. *Studia Paradyskie*. 2021. Т. 31. S. 305-317.
11. Dzięgielewska W. Normatywnosc obowiazywania norm prawnych w koncepcji Poznansko-Szczecinskiej szkoły teorii prawa. perspektywa pragmatyzmu analitycznego. *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*. 2020. No. LXXXII. Z. 2. S. 91-107.
12. Hahn J. Foundations of a Sociology of Canon Law. Cham, 2022. 235 p.
13. Mousmouti M. The "effectiveness test" as a tool for law reform. *IALS Student Law Review*. 2014. Vol. 2. Issue 1. URL: <https://sas-space.sas.ac.uk/5752/1/2116-3099-1-SM.pdf>
14. Trubalski A. Prawnoustrojowa koncepcja i mechanizmy prawne implementacji prawa Unii Europejskiej do krajowego systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej: praca doktorska. Białystok, 2015. 264 s.
15. Vinalay K., Sanchez M., Herrera V. The effectiveness and efficiency of the law, through the legislative evaluation in México. *International Journal of Advanced Research*. 2020. Vol. 8(04). pp. 507-515.

References

1. Anpilohov O.V. Problems of administrative and legal regulation of foreign investment. *Legal scientific electronic journal*. 2022. № 1. pp. 168-170. [in Ukrainian].
2. Bernaziuk I. Application of the *lex specialis* principle to solving conflicts in legislation: analysis of court practice. *The Word of the National School of Judges of Ukraine*. 2022. № 1-2 (38-39). pp. 69-82. [in Ukrainian].

3. Birchenko Y.I. Some Criteria for the Evaluation of the Quality and Effectiveness of the Enactments. *Scientific notes of National University of "Kyiv-Mohyla Academy"*. 2004. Vol. 26. pp. 9-14. [in Ukrainian].
4. Bondarenko V. Conditions of Efficiency of applying Administrative and Legal Norms. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University*. 2016. № 855. pp. 32-37. [in Ukrainian].
5. Kondratiev A. Criteria and indicators of effectiveness of norms of administrative law: theoretical and legal analysis. *National Law journal: Theory and Practice*. 2018. № 5(33). pp. 68-73. [in Ukrainian].
6. Kupina L.F. Criteria for the effectiveness of legal norms. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. Drahomanov*. 2017. Issue 32. pp. 51-57. [in Ukrainian].
7. Lehin L.M. Concepts and criteria as law: problems of definition. *Problems of legality*. 2016. Vol. 132. pp. 196-204. [in Ukrainian].
8. Lepish N.Ya. Scientific understanding of interpretation of rules of law. *Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*. 2015. Vol. 4. pp. 12-24. [in Ukrainian].
9. Lipytskyi V. The essence and content of the effectiveness of the interpretation of administrative tort law. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*. 2020. Vol. 46. pp. 48-54. [in Ukrainian].
10. Derlatka M. Perspektywy skuteczności prawa. *Studia Paradyskie*. 2021. T. 31. S. 305-317.
11. Dzięgielewska W. Normatywność obowiązywania norm prawnych w koncepcji Poznańsko-Szczecińskiej szkoły teorii prawa. perspektywa pragmatyzmu analitycznego. *Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*. 2020. No. LXXXII. Z. 2. S. 91-107.
12. Hahn J. Foundations of a Sociology of Canon Law. *Cham*, 2022. 235 p.
13. Mousmouti M. The "effectiveness test" as a tool for law reform. *IALS Student Law Review*. 2014. Vol. 2. Issue 1. URL: <https://sas-space.sas.ac.uk/5752/1/2116-3099-1-SM.pdf>
14. Trubalski A. Prawnoustrojowa koncepcja i mechanizmy prawne implementacji prawa Unii Europejskiej do krajowego systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej: praca doktorska. Białystok, 2015. 264 s.
15. Vinalay K., Sanchez M., Herrera V. The effectiveness and efficiency of the law, through the legislative evaluation in México. *International Journal of Advanced Research*. 2020. Vol. 8(04). pp. 507-515.

Oleksii VOLOKHOV

PhD in Legal Sciences, lawyer, partner of SLA Attorneys

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7559-3567>

e-mail: o.volokhov@attorneys.in.ua

DETERMINATION OF THE EFFICIENCY CRITERIA OF LAW IN LEGAL DOCTRINE

The relevance of the study is due to the fact that at the current stage there are developments in the field of classification and determination of the composition of criteria for the effectiveness of legal norms, which are characterized by a rather fragmentary nature, which indicates the need for their comprehensive systematization.

The purpose of the paper is to systematize the main criteria for the effectiveness of legal norms in legal doctrine.

The paper examines the position of scientific approaches, which made it possible to establish the main features, according to which the characteristics of the key criteria for the effectiveness of legal norms are categorized and given.

It was established that their composition includes, in particular: the criterion of frequency of use (determined by the level of practical force (or the level of appeals) to certain legal norms); criterion of reasonableness (based on the emphasis on the fact that legal norms are achieved due to a high level of argumentation of their content); the criterion of guaranteeing the accuracy of law enforcement practice (related to the assessment of the predominance of the clear application of legal norms or individual-authority prescriptions); the criterion of the accuracy of the legal definition (related to the observance of consistency, logical connections, combined with a number of other legal prescriptions); criterion of stability (maintaining stability of legislative positions, as a guarantee of the possibility of using unchanged legal methods, forms of relationship regulation); target criterion (related to the reference point for determining the effectiveness of legal norms in view of the level of achievement of goals established by legislation); cost criteria for the implementation of legal norms (compliance with the level of personnel, material and time costs within reasonable limits, which would not outweigh the effect of the implementation of legal norms); motivational criterion (the level of motivation of law enforcement by subjects endowed with certain powers in relation to the implementation of legal norms); the criterion of the possibility of implementing legal norms (the existence of actual possibilities regarding their application); value criteria (indicators of the level of access of a person (citizen) to the entire set of rights and freedoms, general social benefits, guarantees of protection of interests).

Keywords: effectiveness of legal norms, compliance, quality of law, criteria, accuracy, reasonableness, stability, motivation, implementation, target criterion